

JURIDISKA FAKULTETEN
vid Lunds universitet

Mikaela Rosén

Tillräknelighet

En kritisk analys av argumentationen kring psykiskt sjuka
lagöverträdarens ansvar

LAGF03 Rättsvetenskaplig uppsats

Uppsats på juristprogrammet
15 högskolepoäng

Handledare: Niklas Arvidsson

Termin: VT 2014

Innehållsförteckning

Summary	3
Sammanfattning	4
Förkortningar	5
1. Inledning	6
1.1 Bakgrund.....	6
1.2 Syfte	7
1.3 Metod och material	7
1.4 Avgränsningar	8
1.6 Forskningsläge	8
1.7 Disposition	9
2. Tillräknelighetens historik i Sverige	9
2.1 Innan brottsbalken.....	9
2.2 Tillkomsten av brottsbalken.....	10
2.3 Efter brottsbalken.....	11
3. Gällande rätt	13
3.1 Allvarligt psykiskt störd.....	13
3.2 Tillfällig sinnesförvirring.....	14
3.4 Kritik gällande rätt	14
4. Argumentation kring återförande av tillräknelighet	14
4.1 Argument för ett återinförande av tillräknelighet	15
4.1.1 <i>Skuld- och konformitetsprincipen</i>	15
4.1.2 <i>Praktiska skäl</i>	16
4.1.3 <i>Internationellt argument</i>	18
4.2 Analys	19
4.2.1 <i>Analys praktiska skäl</i>	19
4.2.2 <i>Analys skuld- och konformitetsprincipen</i>	20
4.2.3 <i>Analys internationellt argumentet</i>	21
4.3 Argument mot ett införande av tillräknelighet.....	21
4.3.1 <i>Vårdbehovet</i>	22
4.3.2 <i>Rättssäkerhet</i>	22
4.4 Analys	24
4.4.1 <i>Analys vårdbehovet</i>	24
4.4.2 <i>Analys rättssäkerhet</i>	25
4. Avslutande analys	25
5. Slutsats	26
Käll- och litteraturförteckning	28

Summary

This thesis concerns the restoration of the exclusion of criminal responsibility for severe mental diseased people in the Swedish criminal law. When the new Swedish penal code was formed in 1965 mental diseased people became criminal liable for their acts. Until 1965 they had been excluded from the penal code. The Swedish regulation is internationally unique since the majority of the world's states have exclusion for the mental diseased in their penal code. Only a few years after the amendment the political discussions started about restoring the exclusion. The government has made several reports where they suggest an exclusion of criminal responsibility, yet none were successful.

The purpose of this thesis is to identify the line of reasoning that has been presented in the debate concerning the restoration of the regulation. Those in favour of a restoration, claim that it is not legitimate to punish people who are not able to control their actions because of their mental illness. The argument relies on a fundamental criminal principle, the fault principle. The principle says that punishment requires fault; only the one who can be responsible for one's action can become guilty. The argument against the restoration focuses more on the mentally ill and claims treatment is primary to the principle of guilt. They are concerned that the categorization of mental diseased people hamper the effectiveness of the treatment and stigmatize an already vulnerable group.

The thesis reaches the conclusion that the legal experts tend to be in favour of a restoration of the exclusion. The forensic psychiatry however is more inclined to question the proposal. The fault principle has gained more influence during the last decades and it is likely that a restoration will occur within a few years.

Sammanfattning

I Sverige kan alla människor dömas till straffrättsligt ansvar, även för handlingar som gärningsmannen på grund av sin psykiska sjukdom inte kunde råda över. Detta är internationellt sett en unik reglering då i princip alla civiliserade rättsstater har ett krav på tillräknelighet som förutsättning för straffrättsligt ansvar.

I och med brottsbalkens tillkomst 1965 tog Sverige bort det kravet på tillräknelighet. Diskussioner kring ett återförande har pågått sedan slutet av 1900-talet och sedan 1996 har det tagits fram tre betänkanden som grundligt föreslår ett återtagande av rekvisitet. Juristkåren ställer sig i huvudsak positiv till ett återinförande medan vården är mer tveksam. Mycket tyder dock på att ett återförande kommer att ske inom de närmsta åren.

I denna uppsats kommer de argument som förts i debatten kring ett återförande kritiskt presenteras och analyseras. De som är för ett återförande hävdar bland annat att det inte är legitimt att straffa någon som på grund av sin psykiska sjukdom inte kunde göra ett fritt val och därigenom kontrollera sin handling. Argumenten mot ett återinförande fokuserar mer på den psykiskt sjuke och menar att behandlingstanken är det primära och att ett kategoriserande av personer som tillräkneliga respektive otillräkneliga skulle hämma effekten av behandlingen och samtidigt stigmatisera en redan utsatt grupp människor.

I uppsatsen konstateras att många förespråkar att ett införande av ett tillräknelighetsrekvisit är vore att föredra i den svenska rätten. Detta är dock en uppgift som medför svåra intresseavvägningar mellan olika discipliner och ideologiska tankesätt. Utifrån den analys som gjorts talar mycket dock för att skuldprincipen har ett stort fäste i den svenska rätten och att den därför bör präglade bestämmelsens utformande.

Förkortningar

BrB	Brottsbalk (1962:700)
SL	1864 års strafflag
SOU	Statens offentliga utredningar
RH	Rättsfall från hovrätterna
SvJT	Svensk juristtidning

1. Inledning

1.1 Bakgrund

Staffan vaknar upp mitt i natten av skrik från trädgården. De är många den här gången, de ringer och skriker att de ska döda Mattis och Kristoffer. Han måste skydda sina barn, han måste se till att de hålls vid liv till varje pris så han tar geväret och skjuter. En av pojkarna avlider och den andra skadas svårt. Pojkarna som blev skjutna har tillsammans med några andra trakasserat familjen i flera år. Trakasserierna som har varit ofta återkommande har bland annat bestått i grova sabotage på familjens egendom, telefonsamtal med dödshot och misshandel av familjemedlemmar. Samtliga i familjen lider av olika psykiska funktionshinder. Både Staffan och Mattis lider av depressioner och ångest på grund av trakasserierna och familjen har svårt att leva ett normalt liv.¹

Vid en psykiatrisk undersökning konstateras att Staffan lidit av en allvarlig psykisk störning vid brottstillfället och i avsaknad av en tillräknelighetsreglering så döms han för dråp och grov misshandel. Påföljden bestäms dock till påföljdseftergift då Staffan vid domstillfället inte längre är i behov av vård men på grund av fängelseförbudet inte kan dömas till fängelse.²

Rättsfallet från Rödeby får stor mediauppmärksamhet och leder till att en diskussion om vem som kan anses ansvarig för sina handlingar. Frågor om ansvar och skuld börjar diskuteras och återigen uppkommer diskussioner om ett återförande av tillräknelighet, som ett rekvisit för ansvar, i svensk straffrätt. Tillräknelighet som brottsförutsättning innebär att en gärningsman kan anses ansvarig för ett brott endast om denne varit medveten om sina handlingar och dess konsekvenser.³

I Sverige fanns länge ett krav på tillräknelighet men i och med brottsbalkens (1962:700) tillkomst 1965 togs detta krav bort. Alla människor blev socialt ansvariga för sina gärningar, oavsett sinnessillstånd eller handikapp. Istället för det tidigare

¹ Tingsrättens Dom B 2082-07

² RH 2008:90 s. 11, 18.

³ SOU 2012:17, s. 522.

tillräknelighetskravet infördes ett fängelseförbud som förbjöd psykiskt sjuka att dömas till fängelse.⁴

Ett återförande av tillräknelighet har diskuterats politiskt och juridiskt sedan 90-talet. Det faktum att det ej kommit en reglering än tyder på att det finns tvivelaktiga meningar kring återinförandet.

1.2 Syfte

Denna uppsats syftar till att kritiskt utvärdera de rättspolitiska argument som anförts för och emot ett återinförande av en tillräknelighetsreglering. Jag vill framhålla att syftet involverar dels en deskriptiv kartläggning av tillräknelighet historiskt sätt och i dagsläget, dels en kritisk bearbetning av respektive argumentation. Rättsideologiska synsätt på skuld och ansvar kommer att beröras för att läsaren ska få en uppfattning om hur utvecklingen och inställningen till tillräknelighet har sett ut genom historien och hur argumentationen har förts i relation till dessa begrepp.

Uppsatsens syfte uppnås genom att följande frågeställningar besvaras: Hur har argumentationen kring tillräknelighet som krav för straffrättsligt ansvar i det svenska rättssystemet sett ut historiskt sätt? Vilka argument har framförts för och emot ett återinförande och vilka slutsatser kan dras av dem?

1.3 Metod och material

I denna uppsats används huvudsakligen en traditionell juridisk metod med utgångspunkt i rättskällorna. På grund av rättspsykiatri och filosofins stora roll i frågan kommer doktrin från dessa vetenskaper också att beröras. Uppsatsen kommer att redogöra för hur straffrätten och tillräkneligheten sett ut historiskt sätt fram tills idag genom lag, förarbeten och doktrin. Uppsatsen kommer dels att skrivas ur ett historiskt tillbakablickande perspektiv dels ut ett kritiskt perspektiv med sikte på den argumentation som förts.

⁴ SOU 1996:185, s. 517.

Uppsatsen är till viss del baserad på äldre doktrin och förarbeten som sträcker sig så långt bak som 60-talet då brottsbalken skapades. Anledningen till att jag valt att ta med dessa är för att visa på hur diskussionerna kring tillräknelighet har sett ut genom tiderna.

1.4 Avgränsningar

Jag har reflekterat över de begränsningar som kandidatuppsatsen innebär och tyvärr valt att avgränsa områden som hade varit intressanta att belysa i sammanhanget.

Jag har valt att inte gå in djupare på de förslag på tillräknelighetsreglering som gjorts i betänkandena (SOU 1996:178, SOU 2002:3, SOU 2012:17). Förslaget från 2012 nämns dock i ett kort stycke för att underlätta läsarens förståelse för den argumentation som förts.

Jag är medveten om att det finns många relevanta aspekter från bland annat rättspsykologin och filosofin rörande tillräknelighet. Vissa av dessa synsätt berörs, då de i viss mån har präglat argumentationen, men jag har valt att inte gå in och djupare på dessa ämnen på grund av uppsatsens begränsningar.

Jag är medveten om att begreppet *allvarlig psykisk störning* är omdiskuterat då och dess definition inte är helt klar. Det är dock en diskussion jag valt att avgränsa då den inte är relevant för besvarandet av mitt syfte.

1.6 Forskningsläge

Tillräknelighet har tidigare diskuterats både juridiskt och politiskt. Frågan om ett återinförande av tillräknelighet har varit aktuell och uppe för diskussion sedan slutet av 1900-talet. Frågan har behandlats i tre betänkanden⁵. Tillräkneligheten som begrepp och problematiken kring det nämns ofta i doktrinen. Framstående namn inom doktrinen som Nils Jareborg, Suzanne Wennberg och Sven Heckscher har berört

⁵ SOU 1996:185, SOU 2002:3, SOU 2012:17

frågan. Frågan har även diskuterats och varit föremål för forskning inom andra discipliner, främst inom rättspsykiatri.

1.7 Disposition

Denna uppsats kommer inledningsvis att redogöra för tillräknelighetens historik och dess roll i det svenska straffrättssystemet genom tiderna. Därefter redovisas delar av den argumentation som förts rörande ett återinförande av tillräknelighet. Argumenten är uppdelade i för- respektive motargument och varje avsnitt följs av en analys. Argumentationen kommer sedan att följas av en avslutande analys och slutsats. Varje kapitel inleds med en presentation av dess innehåll och syfte. Framställningstekniskt har jag valt att företa en löpande analys. Detta för att bibehålla en röd tråd och minska risken för upprepning.

2. Tillräknelighetens historik i Sverige

I detta avsnitt presenteras en historisk för hur synen på tillräknelighet har sett ut och vilka straffrättsskolor och idéer som har påverkat de straffrättsliga regleringar vi har haft rörande psykiskt sjuka.

2.1 Innan brottsbalken

Psykiskt sjuka har historiskt sätt alltid särbehandlats straffrättsligt, hur regleringen har sett ut har emellertid varierat genom tiderna. Fram till 1864 års strafflag är det oklart hur rättslaget såg ut för psykiskt sjuka i Sverige. Det fanns en särreglering men det är omtvistat om den ställde upp ett krav på tillräknelighet eller om det endast sågs som en förmildrande omständighet.⁶ Under 1700-talet växte den klassiska straffrättsskolan fram. Den var dels baserad på teorier om vedergällning, dels på upplysningens tankar om legalitet, proportionalitet och likhet inför lagen. Alla som hade möjlighet att följa lagen kunde således hållas ansvariga. Dessa tankar inspirerade till 1846 års strafflag. I den sades att barn och sinnessjuka inte hade möjlighet att förstå lagen och därför

⁶ SOU 2012:17 s. 504

exkluderades dem från straffansvar.⁷ Detta var första gången tillräknelighet reglerades i den svenska lagtexten.⁸

2.2 Tillkomsten av brottsbalken

Under slutet av 1800-talet och början av 1900-talet började den klassiska skolan ifrågasättas och den positiva skolan började växa fram.⁹ Den positiva skolan ville göra sig av med skuldbegreppet och istället fokusera på att behandla de människor som begick brott. Med Cesare Lombroso som grundare skapades tankar om att kriminella personer var biologiskt lika och kunde botas.¹⁰ Olof Kinberg, Sveriges första professor i rättspsykiatri, blev inspirerad av den positiva skolan och hävdade att brott kunde förklaras utifrån naturvetenskapliga förklaringar. Han menade att vissa människor var födda brottslingar och att lösningen var att hitta dessa och behandla eller spärra in dem.¹¹ Olof Kinbergs forskning och metoder innefattade ofta inhumana metoder bland annat sterilisering av kriminella personer.¹²

Johan C.W. Thyrén, professor i straffrätt, tog över efter Kinberg och menade att det primära syftet med bestraffningen var att skydda mot gärningsmannens samhällsfarliga vilja. Denna vilja kunde inte styras utan den låg i personens natur. Enligt detta synsätt var samhällsskyddet det primära syftet. Dessa idéer gav genomslag i Sverige och 1864 års strafflag började ifrågasättas. Olof Kinberg ansåg att straffet skulle ha ett syfte och ändamål.¹³ Han menade att det inte fanns några psykologiska undantagstillstånd som kunde upphäva ansvar då det var orimligt att säga att det finns tillstånd då en person, under alla omständigheter och utan hänsyn till ändamålsenlighetssynpunkter, kunde uteslutas från påföljder av ett brott.¹⁴

⁷ Qvarsell, Roger: *Utan vett och vilja, om synen på brottslighet och sinnessjukdom*. Stockholm 1993, s. 103.

⁸ SOU 2002:3 s. 166.

⁹ Lidberg Lars, Belfrage, Henrik: *Svensk rättspsykiatri. En handbok*. Lund 2000, s. 23.

¹⁰ Häthén, Christian & Nilsén, Per: *Svensk historisk lagbok: rättshistoriska källtexter*, Lund 2004, s. 47.

¹¹ Kinberg Olof: *Aktuella kriminalitetsproblem i psykologisk belysning*, Stockholm, 1930

¹² Susanne Wennberg, ”Psykisk störning, brott och ansvar – För och emot Psykansvarskommitténs betänkande.” *SvJT* 2002 s. 579.

¹³ Lidberg, Belfrage, 2000, s. 27.

¹⁴ Christer Svennerlind: *Tillräknelighet*, 2009, s. 71.

I SOU 1956:55 *Skyddslag* föreslog strafflagsberedningen att tillräknelighetskravet skulle tas bort. De ansåg att det tillhörde den gamla klassiska straffskolan och att det var omodernt att se på straffrätten utifrån ansvar och skuld. Strafflagsberedningen var istället inspirerad av den positiva skolan som menade att människor var socialt ansvariga för sina handlingar. Syftet med påföljdssystemet var att förebygga brottslighet och därför skulle påföljden anpassas till brottslingens behov.¹⁵ Förslaget var i delar kontroversiellt då strafflagsberedningen ansåg att brottslingar inte skulle straffas, utan endast behandlas i preventivt syfte och föreslog att den nya lagen skulle kallas skyddslag.¹⁶ Förslaget fick mycket kritik och resultatet blev en kompromiss mellan de två straffideologiska skolorna och den nya lagen kom att kallas för Brottsbalk (1962:700). Gällande psykiskt sjuka kompromissades en lösning där psykiskt sjuka gavs en lagregerad särbehandling som yttrade sig i förbud mot fängelse vid allvarlig psykisk sjukdom. Ett visst mått av tillräknelighet behölls emellertid genom ett krav på kausalsamband mellan den brottsliga gärningen och den psykiska sjukdomen.¹⁷ Vi har fortfarande kvar regleringen om fängelseförbud men den har modifierats till att inte vara ett absolut fängelseförbud.¹⁸ Dagens reglering och fängelseförbudet kommer att redogöras närmare i avsnitt 2.2.

2.3 Efter brottsbalken

Redan bara några år efter brottsbalkens tillkomst drog nya kriminalpolitiska diskussioner igång. En renässans av den klassiska skolan styrde den politiska debatten mot ett återinförande av tillräknelighetsläran. Tankar om straff och vedergällning kom återigen tillbaka och folk började misstro vårdens effekter.¹⁹

1995 kom SOU 1996:185 *Straffansvarets gränser* där ett återförande av tillräknelighetskravet och avskaffande av fängelseförbudet föreslogs.²⁰ Betänkandet ledde inte till någon lagändring och några år senare kom SOU 2002:3 *Psykisk störning, brott och ansvar*. Återigen föreslogs ett återinförande av tillräknelighetkrav

¹⁵ SOU 2002:3, s 240.

¹⁶ Qvarsell, 1993, s. 330.

¹⁷ Ibid, s. 331.

¹⁸ SOU 2012:17 s. 506

¹⁹ Qvarsell, 1993, s. 343.

²⁰ SOU 2012:17 s. 506.

och att fängelseförbudet avskaffades. Inte heller detta betänkande resulterade i ett återinförande. 2012 kom SOU 2012:17 *Psykiatrin och lagen – tvångsvård, straffansvar och samhällsskydd* som till stor del är baserat på Psykansvarskommitténs förslag från 2002.²¹ I förslaget sägs att gärningen ska vara fri från ansvar om den begås av någon som till följd av allvarlig psykisk störning, tillfällig sinnesförvirring, svår utvecklingsstörning eller allvarligt demenstillstånd saknade förmåga att förstå gärningens innebörd och anpassa sitt handlande efter det.²² Tillräkneligheten ska prövas innan uppsåtet prövas och kommer bli ett självständigt rekvisit för personligt ansvar.²³ Påföljdsbedömning ska vara lika för alla de som döms oavsett psykiskt tillstånd och de gärningsmän som anses vara otillräkneliga ska vid behov överlämnas till vård enligt LPT (Lag om psykisk tvångsvård). Ett sådant överlämnande sker via ett förvaltningsrättsligt beslut.²⁴ Om den misstänkte inte bedöms vara i behov av psykiatrisk tvångsvård har den möjlighet att söka vård själv enligt HSL men polisen får inte tvinga den misstänkte att söka vård.²⁵ Om personen inte är tillräknelig och inte har ett vårdbehov men anses farlig kan denne utsättas för särskilda skyddsåtgärder.²⁶

Sammanfattningsvis har utvecklingen varit en dragkamp mellan de olika straffrättsskolorna. Den positiva straffrättsskolan dominerade under början och mitten av 1900-talet medan den klassiska straffrättsskolan fick en renässans i slutet av 1900-talet och under 2000-talet. Roger Qvarsell, professor i idéhistoria, menar att utvecklingen kan bero på den välfärdsstat Sverige utvecklades till under början av 1900-talet då samhällsnyttan och sociala förändringar kom i fokus. Detta kan vara anledningen till att den positiva kriminologiska skolan fick så stort inflytande.²⁷ Qvarsell förklarar även att juristkåren och rättsväsendet under 1900-talet fick en underordnad betydelse inom kriminalpolitiken. Vetenskapsområden som psykiatrin och medicinen fick mer makt på bekostnad av juridikens minskade inflytande. Detta uppmuntrade till en straffrätt baserad på behandling och kan också varit en anledning till att den positiva kriminologiska skolan kunde ha så mycket inflytande.²⁸

²¹ Ibid s. 503.

²² Ibid s. 41.

²³ Ibid s. 556.

²⁴ Ibid s. 507.

²⁵ Ibid s. 582.

²⁶ Ibid s. 610.

²⁷ Qvarsell, 1993, s. 341-342.

²⁸ Ibid.

Heckscher skrev 2002 att vi allt mer tagit avstånd från positiva skolans behandlingsoptimism och gått tillbaka till de grundläggande principerna inom straffrätten. Med hänsyn till detta tror han att Sverige är redo att återigen införa ett tillräknelighetkrav.²⁹

3. Gällande rätt

Syftet i detta avsnitt är att redogöra för den gällande rätten. I 30 kap 6 § BrB regleras idag den straffrättsliga särbehandlingen av psykiskt sjuka. Huvudregeln är att det råder en presumtion för fängelseförbud om gärningsmannen är *allvarligt psykiskt störd* vid brottstillfället och begick brottet under påverkan av den störningen. Rätten får endast döma till fängelse om det finns synnerliga skäl. Undantaget gäller främst de situationer då gärningsmannen är allvarligt psykiskt sjuk vid brottstillfället men inte är i behov av vård vid domstillfället. För att domstolen inte ska behöva döma dessa till skyddstillsyn eller villkorlig dom finns ett undantag till fängelseförbudet. Det föreligger dock ett totalförbud för fängelse om gärningsmannen till följd av den allvarliga psykiska störningen har saknat förmågan att inse gärningens innebörd eller anpassa handlingen efter en sådan insikt.³⁰

3.1 Allvarligt psykiskt störd

30 kap 6 § BrB kräver att gärningsmannen ska ha varit *allvarligt psykiskt störd*. Detta begrepp formulerades i och med 1992 års lagändring³¹ därför att det saknades ett enhetligt begrepp och för många gärningsmän dömdes till psykisk vård.³² Begreppet skulle enligt motiven omfatta psykotiska tillstånd där personen har en störd realitetsvärdering som yttrar sig i beteenden som vanföreställningar, hallucinationer

²⁹ Heckscher, Sven: ”Tillräknelighet på nytt?” *Flores juris et legum: festskrift till Nils Jareborg*, Göteborg 2002, s. 317.

³⁰ SOU 2012:17 s. 511.

³¹ Lag (1991:1128) om psykisk tvångsvård och lag (1991:1129) om rättspsykiatrisk vård trädde i kraft.

³² Anckarsäter & Radovic, *Tillräknelighet*, 2009, s. 10.

och förvirring. Även allvarliga demenstillstånd, allvarliga depressioner med hög självmordsrisk och alkoholpsykos omfattas.³³

3.2 Tillfällig sinnesförvirring

Enligt en i straffrätten oskriven regel kan en gärningsman bli ursäktad och undgå straffrättsligt ansvar om personen befinner sig i en tillfällig sinnesförvirring. De situationer som syftas till är när gärningsmannen upplever en förvirring på grund av feber, slag mot huvudet, chock eller förvirring på grund av sömn, narkos, hypnos, medicinering eller underpåverkan av annat ämne/substans.³⁴ Syftet med detta undantag är inte att bedöma om någon är otillräknelig genom psykisk sjukdom och således kan gå fri från ansvar, ansvarsfriheten följer bara som ett led i den allmänna uppsåtsregleringen.³⁵

3.4 Kritik gällande rätt

Borttagandet av tillräknelighet har fått mycket kritik och många röster talar för att det finns ett intresse av att återinföra den. Nils Jareborg m.fl. anser att borttagandet av tillräknelighetsprincipen var förhastat och har lett till många praktiska problem och dessutom strider mot grundläggande principer i det svenska rättssystemet.³⁶ Suzanne Wennberg, menar att det finns stora problem med det rådande fängelseförbudet och ställer sig positiv till ett införande av tillräknelighet men är dock kritiskt till vissa aspekter av hur den regleringen skulle utformas.³⁷ Både advokatsamfundet och juridiska fakultetsstyrelsen i Lund ställer sig positiva till ett införande.³⁸

4. Argumentation kring återförande av tillräknelighet

³³ Ibid, s. 98-99.

³⁴ Jareborg, Asp & Ulväng, *Kriminalrättens grunder*, Uppsala 2013, s. 370.

³⁵ SOU 2012:17 s. 546.

³⁶ Jareborg, Asp & Ulväng, s. 370.

³⁷ Wennberg, 2002, s. 579.

³⁸ Remiss Advokatsamfundet: R-2012/0934, Anne Ramberg, s. 1.

I följande kapitel presenteras de argument som framförts för och emot ett återförande av tillräknelighet. I 4.1 redogörs för de argument som är för ett återinförande av tillräknelighet och i 4.2 kommenterar och analyserar författaren argumenten. I 4.3 redogörs för de argument som framförts emot ett återförande och dessa kommenteras och analyseras i 4.4. Argumenten är baserade på åsikter från den juridiska doktrinen, psykiatrilagsberedningens betänkande från 2012 och från andra vetenskapsområden såsom rättspsykiatri och filosofin.

4.1 Argument för ett återinförande av tillräknelighet

Nedan presenteras tre argument för ett återförande av tillräknelighet, dessa är; skuld- och konformitetsprincipen, praktiska skäl och internationellt argument.

4.1.1 Skuld- och konformitetsprincipen

Ett av de mest grundläggande argumenten för ett införande av tillräknelighet är skuldprincipen.³⁹ Enligt skuldprincipen förutsätter straffrättsligt ansvar skuld. Endast den som hade ansvar över sin gärning kan fällas för den. Denna princip har dominerat moderna rättsstaters straffrätt sedan franska revolutionen 1789 vilket visar sig i alla världens civiliserade rättssystem där alla har ett krav på tillräknelighet för straffbarhet. Även konformitetsprincipen är viktig i sammanhanget, den innebär att människor också ska ha möjlighet och tillfälle att rätta sig efter lagen. Konformitetsprincipen har betydelse på lagstiftningsnivå och inte en rättssystematisk betydelse.⁴⁰ Att straffa en människa som inte kan ansvara för sina handlingar och ha möjlighet att rätta sig efter lagen är som att offra den för samhällsnyttan enligt Jareborg.⁴¹

Psykiatrilagsberedningen anser att det inte är rättfärdigt att klandra någon som inte kan rå för sina handlingar och menar att skuldprincipen talar för att en tillräknelighetsreglering borde införas.⁴²

³⁹ Heckscher, 2002, s. 316.

⁴⁰ Jareborg, Nils: *Allmän kriminalrätt*. 2 uppl. Uppsala 2001, s. 303.

⁴¹ Jareborg, 2001, s. 59.

⁴² SOU 2012:17 s. 525.

Är vi någonsin ansvariga för det vi gör? Om våra beslut är ett resultat av gener, miljö, kultur och andra faktorer, kan vi välja hur vi handlar i varje situation eller är det bara ett resultat av alla dessa faktorer? Har vi en fri vilja? Om vi inte kan styra över våra handlingar har vi inte heller ansvar över dem och då förlorar skuld och tillräknelighet sin relevans.⁴³ Olof Kinberg förespråkade det preventiva behandlingssyftet när han sa att det var orimligt att säga att det fanns sådana tillstånd som alltid uteslöt påföljd vid ett brott.⁴⁴ Det var dels dessa deterministiska argument som låg till grund för borttagandet av tillräknelighet.⁴⁵

4.1.2 Praktiska skäl

Jareborg m.fl. anser att borttagandet av tillräknelighetsprincipen har lett till praktiska problem. När rätten tar ställning till om den misstänkte har haft uppsåt/varit oaktsam är detta redan en svår bedömning hos en frisk person. När rätten ska bedöma den psykiskt sjukes uppsåt/oaktsamhet försvåras bedömningen ytterligare då den psykiskt sjuke ofta har en vriden verklighetsuppfattning och är oförmögna att tolka verkligheten på ett rationellt sätt.⁴⁶

Psykiatrilagsberedningen belyser också detta problem. De menar att dessa praktiska svårigheter kan resultera i godtyckliga bedömningar. Detta kan resultera i att uppsåtsrekvisitet lättare blir uppfyllt hos en allvarligt psykiskt störd lagöverträdare med behov av vård, än hos en person som är tillfälligt sinnesförvirrad och saknar behov av vård. De menar att dessa brister beror på att det blir en intressekonflikt mellan straffrättsliga aspekter och behandling- och skyddsaspekter.⁴⁷ Detta problem var uppmärksammat redan vid brottsbalkens införande. Departementschefen uttalade sig då och sa att själva domen mot psykiskt störda var en mer formell teknikalitet, det viktiga var att de fick vård den vård de behövde.⁴⁸ Syftet med skuldbelägningen bör

⁴³ Radovic, Anckarsäter, 2009, s. 276.

⁴⁴ Svennerlind, 2009, s. 71.

⁴⁵ Radovic, Anckarsäter, 2009, s. 276

⁴⁶ Jareborg, Asp & Ulväng, 2013, s. 373.

⁴⁷ SOU 2012:17, s. 528.

⁴⁸ Prop. 1962:10, *Förslag till brottsbalk*, del C, s. 106.

inte vara att endast möjliggöra behandling. Uppsåtsbedömningen tappar då sitt syfte och därför är vi i behov av en ändring.⁴⁹

Wennberg menar att praktiska problem lätt uppstår när olika vetenskaper krockar. Inom rättspsykiatri behandlar läkarna snarare för mycket än för lite, för att tillförsäkra att patienterna får den vård som krävs. Metaforiskt kan det beskrivas som de hellre fäller än friar. I straffrätten gäller den motsatta principen; hellre fria än fälla. Det ska då stå bortom rimligt tvivel. När straffrättsliga och rättspsykiatriska intressen står emot varandra tvingas lagstiftaren brottas med dessa principer.⁵⁰

Psykiatrilagsberedningen betonar även svårigheten i dagsläget att tillgodose skyddsbehovet gentemot personer som anses farliga och benägna att återfalla i brott. I dagens reglering så måste den psykiskt sjuke dömas till ansvar och påföljden måste bestämmas till rättspsykiatrisk vård med särskild utskrivningsprövning för att skyddsaspekten självständigt ska kunna beaktas. Med en tillräknelighetsreglering skulle skyddsaspekten ensam kunna tillgodoses enligt förslaget.⁵¹ Det är även problematiskt i de situationer då en person som får rättspsykiatrisk vård förenad med särskild utskriftprövning bedöms vara frisk men samtidigt anses ha en hög benägenhet att återfalla i brott. Ett kvarhållande kan då strida mot Hawaiiideklarationen från 1977⁵² som förbjuder kvarhållning av patienter i tvångsvård som inte längre är i behov av vård.⁵³ Enligt psykiatrilagsberedningen förslag kommer skyddsåtgärder bli aktuella det för den otillräknelige när det inte föreligger något vårdbehov och det finns en påtaglig risk för återfall. För den tillräknelige blir det aktuellt om den lider av allvarlig psykiskt störning, tillfällig sinnesförvirring, svår utvecklingsstörning eller allvarligt demenstillstånd och avtjänat straff och ska friges.⁵⁴ Frågan om skyddsåtgärder är alltid känslig då det krävs goda skäl för att staten ska kunna motivera ett intresse av att beröva individer i preventivt syfte.⁵⁵

⁴⁹ SOU 2012:17, s. 540.

⁵⁰ Wennberg, 2002, s. 577.

⁵¹ SOU 2012:17, s. 514.

⁵² World Psychiatric Association (WPA). The Declaration of Hawaii (1977)

⁵³ Wennberg, 2002, s. 583.

⁵⁴ SOU 2012:17, s. 612.

⁵⁵ Ibid, s. 513.

Wennberg ställer sig kritiskt till att införa samhällsskyddsåtgärder. Sådana åtgärder ska endast användas om det är nödvändigt. Wennberg kritiserar denna lösning då hon anser att det är omöjligt för rätten att bedöma hur länge en sådan risk kommer att finnas och det blir då svårt för individen att överklaga och visa på att rätten gjort en felbedömning.⁵⁶ Det är en lösning som strider mot rättvisa, proportionalitet och förutsebarhet.⁵⁷

Remissinstansen, Sahlgrenska sjukhuset, ifrågasätter om det är rimligt att en person som förklarats otillräknelig och fri från ansvar ska bli föremål för rättsverkningar som följer av särskilda skyddsåtgärder utan uppsåtsbedömning görs.⁵⁸

4.1.3 Internationellt argument

I SOU 2012:17 för de fram ett argument utifrån internationella aspekter. De menar att det faktum att i princip alla andra civiliserade rättsstater har ett tillräknelighetkrav bör tala för att vi också skulle behöva införa det. Dagens reglering kan medföra praktiska svårigheter. Ett exempel en sådan svårighet är vid överförande av verkställighet. Ett införande av tillräknelighet i Sverige skulle underlätta det internationella samarbetet i sådana frågor. Ett annat argument är att det finns ett tillräknelighetkrav i Romstadgan för internationella brottsdomstolen.⁵⁹

Det internationella argumentet har kritiserats bland annat av Christian Munthe, professor i praktisk filosofi. För det första innebär en harmonisering inte nödvändigtvis att samarbetet kommer underlättas då länderna fortfarande har regleringar som skiljer sig med olika bedömningskriterier. Oavsett om samarbetet skulle underlättas så är det internationella harmoniseringsargumentet självständigt svagt. För att beakta det ska det leda till en förbättring eller leda till stora

⁵⁶ Wennberg, 2002, s. 585.

⁵⁷ Ibid, s. 586.

⁵⁸ Remiss institutionen för neurovetenskap och fysiologi, Göteborgs universitet till SOU 2012:17, Agneta Holmäng, 12 november 2012, s. 10.

⁵⁹ SOU 2012:17, s. 530.

internationella fördelar. För de som inte är övertygade om att tillräknelighet kommer att leda till en förbättring, har detta argument inget värde.⁶⁰

4.2 Analys

Här kommer författaren att kommentera och analysera de argument som anförts för ett återintagande av tillräknelighet. Detta avsnitt ger författaren sin egen tolkning av argumenten.

4.2.1 Analys praktiska skäl

De skyddsåtgärder som föreslås i betänkandet väcker en del funderingar, framför allt de skyddsåtgärderna som rör de tillräkneliga personerna. Dessa har redan avtjänat sitt straff men enligt förslaget ska dessa kunna bli föremål för ytterligare inspärning. Dömda gärningsmän kan då inte veta säkert om de kommer utsättas för en ytterligare inspärning efter de avtjänat sitt straff. Denna inspärning kommer att vara beroende av skyddsbehovet och därför inte tidsbestämd. Förslaget motverkar ett rättssäkert samhälle. Liksom Wennberg anför ovan är det omöjligt för rätten att i förhand bedöma varaktigheten av en sådan risk och det blir väldigt svårt för individen att överklaga en hypotetisk bedömning av en framtida risk. Gällande skyddsåtgärderna rörande de otillräkneliga brottslingarna som inte är behov av vård är frågan lite mer komplex. Denna grupp människor är redan ett problem i dagens reglering och det bör vara av stor vikt att hitta en lösning till dessa. Det finns ett behov av skyddsåtgärd men om de som precis har blivit förklarade fria från ansvar spärras in riskerar lagstiftaren att säga emot sig själv. Syftet med att ha en otillräknelighetsreglering var att de inte kunde ges samma ansvar för handlingar men om de spärras in säger lagstiftaren indirekt att de hade ansvar.

”Hellre fria än fälla” är en grundläggande princip i den svenska straffrätten. Den är viktig för att vi ska kunna återupphålla en rättssäker stat som tar hänsyn till medborgarnas rättigheter. Det blir dock problematiskt med dagens reglering i situationer där den psykiskt sjuke är i behov av vård och anses farlig men rätten kan

⁶⁰ Christian Munthe, *Tillräknelighet*, 2009, s. 269.

inte bevisa bortom rimligt tvivel att personen är skyldig till brott. Det straffrättsliga intresset ställs då mot vårdintresset. Enligt departementschefen på 60-talet var det okej att släppa på den ena principen för att lämna plats för den andra. När två intressen står emot varandra blir frågan vilken som väger tyngst. Enligt konformitetsprincipen ska detta göras i ett lagstiftningsskede så att det blir tydligt vad rätten ska gå på. Det är därför viktigt att skapa en reglering där intressekonflikten minimeras i domstolens bedömning.

4.2.2 Analys skuld- och konformitetsprincipen

När brottsbalken skapades var den inspirerad av idéer som positiva skolan med Olof Kinberg i spetsen förespråkade. Det finns delvis en behandlingspositivism kvar i lagen men de idéer och inhumana metoder som Olof Kinberg använde sig av skiljer sig mycket från hur det ser ut idag. Idag skulle de metoderna bryta mot mänskliga rättigheter och dess inhumana form kanske tyder på att den reglering vi har just nu är skapad under en tid då vi hade andra värderingar och synsätt. De idéerna som positiva skolan representerade, om att vi föds in i ett kriminellt beteende känns uråldriga och urholkade ur det svenska rättssystemet.

Hur förhåller sig argumentet om den fria viljan till principer om skuld och ansvar? Om vi saknar en fri vilja menar determinismen att ingen kan ha ansvar för sina handlingar. Är verkligen människans förmåga att ta ansvar för sina handlingar beroende av den fria viljan? Om vi utgår från att ingen har en fri vilja och att allt bestäms av yttre omständigheter. Kalle handlar då klandervärdigt därför omständigheterna inte gav honom något val. Detta behöver dock inte innebära att Kalle skulle göra samma sak igen om situationen var samma. Om rättsordningen har ett bestämt ansvar och ett straff så kan det fungera som en omständighet som gör att Kalle inte handlar på samma klandervärdiga sätt igen. Det straffrättsliga ansvaret fungerar som en del i den deterministiska kedjan och hindrar Kalles återfall i brott. Så oavsett om Kalle bestämde själv eller om det var yttre omständigheter så har systemet avhållit honom från brott.

Frågan om den fria viljan är alltid svår att hantera eftersom att det inte finns ett vetenskapligt svar. Det är endast en filosofisk föreställning om hur världen fungerar.

Likaså är föreställningen om att alla har ett moraliskt ansvar gentemot andra människor. Dessa föreställningar yttrar sig i gemensamma regler och lagar som vi ställer upp och dessa påverkas av de idéer och tankar som genomsyrar samhället i stunden. Under 1900-talet var vi starkt påverkade av determinismen men på senare år har vi börjat värdera skuld och moral. Båda dessa filosofiska föreställningar ligger till grund för vårt rättssystem idag. Vi har delvis en tillräknelighetsbestämmelse i fängelseförbudet med en motivering som inte skulle vara helt olik den som föreslås i en tillräknelighetsreglering i ansvarsdelen. Mycket tyder på att vi har gått närmare det synsättet på senare år och det är ett rimligt argument för ett återinförande.

4.2.3 Analys internationellt argumentet

Det internationella argumentet håller inte ensamt som grund. Bara det faktum att många andra rättsstater har en sådan reglering räcker inte. Det ger inget som helst stöd för att det skulle passa i Sverige. Alla rättssystem är olika och utgångspunkten bör därför alltid vara det aktuella landets förutsättningar och rättssystem. Självklart är det nyttigt att inspireras av andra länders lagstiftning men det faktum att alla andra länder har en annan reglering betyder nödvändigtvis inte att det passar i Sverige.

Harmoniseringsargumentet är inte så starkt heller. Självklart skulle det ytterligare stärka en redan stark argumentation eftersom att det medför positiva följder internationellt men frågan är om de är tillräckligt starka för att det ska hålla som ett självständigt argument. Sverige bör anpassa sina lagar så de fungerar i Sverige primärt och självklart se till att de inte strider mot internationella regler. I Romstadgan finns ett tillräknelighetkrav men det gäller bara brott som begås internationellt. Det är alltså inget internationellt krav att länderna ska införa en tillräknelighetsreglering.

4.3 Argument mot ett införande av tillräknelighet

I följande kapitel går uppsatsen igenom de argument som framförts mot ett återförande av tillräknelighet.

4.3.1 Vårdbehovet

Straffsystemets syfte är att motverka brott och forskningen visar på att vårdrelaterade påföljder har en mer preventiv effekt, framför allt när det kommer till psykiskt sjuka och unga. Om det är visat att den påföljden är den mest effektiva bör den inte hindras av principer om skuld och ansvar då syftet ändå är att få ett effektivt straffsystem där folk håller sig borta från brott.⁶¹

Många läkare är skeptiska till att dela in människor i tillräkneliga respektive otillräkneliga. Om psykiskt sjukas förmåga att ansvara för sina egna handlingar försvinner, berövas även deras människovärde.⁶² Ansvaret har en viktig psykologisk effekt på den psykiskt sjuke. Om personen ges ansvar för sina handlingar blir det svårare för personen att förneka händelsen eller den psykiska sjukdomen.⁶³ Munthe är rädd för att ett återinförande skulle uppmuntra till att upprätthålla de fördomar som finns i samhället.⁶⁴

Enligt Wennberg ska dock inte straffsystemet inte endast vara en vårdinrättning, det ska också visa på rätt och fel.⁶⁵ Psykiatrilagsberedningen hävdar att en fällande dom inte endast kan grunda sig på syftet att underlätta en medicinsk behandling. Psykiatrilagsberedningen förklarar dessutom att fokus på behandling inom straffpolitiken på senare år har minskat i betydelse på bekostnad av andra värden som likabehandling, proportionalitet och förutsebarhet.⁶⁶

Angående ansvarets verkan i sig anser psykiatrilagsberedningen att det är viktigt att skilja mellan ansvar för handlingen och ansvar för sjukdomstillståndet.⁶⁷

4.3.2 Rättssäkerhet

⁶¹ SOU 2012:17 s. 531-532

⁶² Wennberg, 2002, s. 578.

⁶³ Ibid, s. 578.

⁶⁴ Munthe, 2009, s. 268.

⁶⁵ Wennberg, 2002, s. 579.

⁶⁶ SOU 2012:17 s. 532.

⁶⁷ Ibid, s. 536.

Radovic tar upp svårigheterna med att definiera ett tillräknelighetsrekvisit som tillfredsställer alla intressen. Frågans tvärvetenskapliga karaktär ställer upp flera problem och Radovic menar att det är många aspekter som måste tas hänsyn till, psykiatriska begrepp som ska stämma överens med det som i lagens mening menar som otillräknelig. Vad menas med att befinna sig i en annan verklighet? Vilken verklighet är mer fel än den andra? I vilken verklighet är den psykiskt sjuke otillräknelig?⁶⁸ Om svårigheterna är för stora och tillräknelighetsbegreppet inte blir tillräckligt preciserat kan det leda till godtyckliga beslut. Detta skulle leda till stora brister i rättssäkerheten.⁶⁹

Enligt Anckarsäter krävs det mycket mer forskning på området. Än så länge kan psykiatrin identifiera faktorer som nedsätter förmågan att handa och insikten om dess innebörd. Det finns dock många andra icke-psykiatriska faktorer såsom miljö och kultur som samspelar med dessa och det finns i dagsläget inte tillräckligt med forskning för att kunna kartlägga dessa beteenden och dess orsakssamband. Enligt Anckarsäter kan ett försök att definiera ett tillräknelighetsrekvisit se ut på tre sätt. Antingen kan definition ges en snäv funktion, där endast vissa allvarliga störningar ryms eller en bredare definition där alla allvarliga psykiska störningar räknas in eller en vidare definition där alla med vissa riskfaktorer faller in. I den första riskerar gruppen som omfattas bli för liten och i de två senare är risken för godtycke stor.⁷⁰

Wennberg menar att vi måste vara försiktiga när vi använder termer från andra vetenskapsområden. Alla termer och förklaringar vi gör är skapta av oss människor för att kunna definiera något, det har dock alltid ett syfte. Namn och etiketter sätts på olika psykiska sjukdomar i behandlingssyfte. När jurister använder dessa, med ett rättsligt syfte utan att ifrågasätta om de verkligen är skapta för det syfte juridiken kräver, kan det leda till en önskad effekt.⁷¹

Psykiatrilagsberedningen hävdar dock att ett tillräknelighetsrekvisit skulle hindra att intressekonflikter uppstår, i alla fall belysa de som finns. De menar att detta skulle

⁶⁸ Radovic, 2009, s. 31.

⁶⁹ Ibid, s. 20.

⁷⁰ Anckarsäter, 2009, s. 147-148.

⁷¹ Wennberg, 2002, s. 577.

leda till att det blev mer tydligt. Som tidigare nämnt under avsnittet *Praktiska skäl* så riskerar uppsåtsbedömningen i dagens reglering att påverkas av det vård behov rätten anser att den åtalade bör ha. Om ett tillräknelighet återinförs så kommer det bli tydligare vilket intresse som ska styra då tillräkneligheten kommer prövas innan uppsåtet. Detta skulle i sin tur leda till en mer rättssäker bedömning.⁷²

4.4 Analys

Här kommer författaren att kommentera och analysera de argument som anförts för ett återintagande av tillräknelighet. Detta avsnitt ger författaren sin egna tolkning av argumenten.

4.4.1 Analys vårdbehovet

Det blir här en intresseavvägning mellan individualpreventiva intressen och allmänpreventiva intressen. Den forskning som visar att vårdrelaterade påföljder är mer effektiv på psykiskt sjuka talar för att hänsyn ska tas till de individualpreventiva intressena. Med en tillräknelighetsreglering skulle en stor grupp psykiskt sjuka som anses tillräkneliga dömas till fängelse, förmodligen en större än vad som döms idag. Om forskningen säger att behandling är mer effektivt skulle påföljdssystemets effekt på de tillräkneliga psykiskt sjuka försämrats med en lagändring.

Många är oroliga för att psykiskt sjuka kommer att stigmatiseras ytterligare i samhället vilket en risk. En annan aspekt är dock att de psykiskt sjuka redan blir diskriminerade idag genom att de inte ges samma möjlighet att rätta sig efter lagen. Psykiskt sjuka blir ansvariga under samma premisser som de som kunde rätta sig efter lagen trots att de psykiskt sjuka hade andra förutsättningar. Det blir återigen en intresseavvägning, stigmatisering mot ett likabehandlande. Som psykiatrilagsberedningen nämner ovan har principer om likabehandling bland annat fått mer betydelse i dagens samhälle. Det är viktigt att alla ges samma möjligheter att rätta sig efter lagen.

⁷² SOU 2012:17 s. 529.

4.4.2 Analys rättssäkerhet

Frågan är om definitionen av tillräknelighet kommer medföra för stora brister i rättssäkerheten. I detta läge är det viktigt att ta till sig det som psykiatrin anför då juristen inte ensam kan bestämma begrepp som grundar sig på sjukdomstillstånd. Beslut om personer ska frias eller fällas får inte baseras på godtyckliga beslut på grund av att vi har en för bred definition. Samtidigt skulle tillräknelighetsregleringen tappa sitt syfte om en för snäv del psykiskt sjuka omfattades och de psykiskt sjuka som inte rymdes i definitionen döms till ansvar, trots att de i samma omfattning kan uppfattas om otillräkneliga. Det strider mot proportionalitetsprincipen som säger att lika brott ska bestraffas lika. Det skapar ett osäkert rättssamhälle.

4. Avslutande analys

Vi återvänder nu till Staffan i Rödeby som sköt pojkarna under påverkan av en allvarlig psykisk störning och dömdes för dråp. Är skuldprincipen förenlig med utgången i Rödeby-fallet? Kan Staffan hållas ansvarig för sin gärning? Om vi hade haft en tillräknelighetsreglering hade Staffan sannolikt undgått ansvar och bedömts otillräknelig. Utgången i Staffans fall och leder oss in på diskussionen om vilket samhälle vi bör ha. Vilka principer vill vi ha som grund för de regler som styr samhället? Vilka idéer är det som faktiskt dominerar vårt samhälle? Hur ska vi komma fram till det?

Syftet med denna uppsats var att kritisk granska den argumentation som förts kring ett återtagande av tillräknelighetsrekvisitet. Utifrån den kritiska granskningen kan slutsatsen dras att jurister tenderar att vara för ett återinförande medan andra discipliner som psykiatrin, medicin och filosofin är mer benägna att ifrågasätta det. Detta grundar sig i de olika synsätt disciplinerna har och har skolats i. Jurister ansluter sig gärna till skuld- och konformitetsprincipen medan många läkare och psykiatriker förespråkar behandlingstanken. De olika discipliners inblandning i frågan gör att det är många intressen som ska tas hänsyn till, vilket gör det svårt att komma överens.

Den reglering vi har idag är inte så långt ifrån en tillräknelighetsbestämmelse. Undantaget som infördes 2008 är ett tecken på den klassiska straffrättsskolans renässans i den svenska straffrätten. När det gjordes möjligt att döma allvarligt psykiskt sjuka personer till fängelse om finns synnerliga skäl, prioriterades skuldprincipen framför behandlingsprincipen. Den klassiska skolans renässans har bidragit till att den svenska straffrätten idag till stor del är baserad på skuldprincipen, även om det fortfarande finns kvar en behandlingspositivism. Om vi har ett samhälle som allt mer domineras av skuld- och konformitetsprincipen innebär det möjligen att vi bör anpassa samhället och lagstiftningen efter den utvecklingen. Ett införande av tillräknelighetsrekvisitet skulle vara ett ytterligare avstamp från den behandlingspositivism som präglat rätten länge.

Sammantaget har analysen visat att det är få som ställer sig helt negativa till en tillräknelighetsreglering i sig, det är dock många som ifrågasätter hur en sådan reglering skulle vara utformad. Många läkare och psykiatriker är bekymrade över att det inte går att hitta en tillfredställande definition på tillräknelighetsrekvisitet. Anackarsäter framförde från psykiatrins sida att det krävs mer forskning på området innan ett beslut kan tas om en reglering. Juristkåren verkar dock ansluta sig till den uppfattningen att vi är redo att omfamna ett tillräknelighetkrav redan nu.

Om så många är övertygade om att ett återinförande borde göras, varför har ingen ändring skett? En anledning är att lagstiftningsreformer tar tid. Diskussionerna om ett borttagande av tillräknelighet startade i början av 1900-talet och lagändringen skedde inte förrän på 60-talet. En annan anledning är, som tidigare nämnt, de komplexa frågor som väcks och diskursen mellan de olika disciplinerna.

5. Slutsats

Slutsatsen av den argumentation som förts är att en tillräknelighetsreglering borde införas. Ett införande är emellertid inte helt oproblematiskt. En reservation bör göras för de skyddsåtgärder som föreslagits. Som tidigare nämnt finns många brister med det förslag som lagt fram rörande skyddsåtgärderna. Framför allt står de i strid med fundamentala principer som proportionalitet och förutsebarhet. Jag är medveten om de svårigheter det innebär att definiera tillräknelighet men jag ser inte det som ett

hinder att inte införa det. Det är en risk som måste tas för att uppnå ett effektivt rättssystem. Verkligheten är komplex och juridiken består av massivs med definitioner som lämnar utrymme för tolkning. Trots att förslaget i dagsläget inte är perfekt skulle tillräknelighetsreglering ändå skulle ta bort många av de problem som finns med dagens reglering. Jag är därför av den åsikten att vi bör införa ett tillräknelighetkrav inom kort.

Käll- och litteraturförteckning

Källor

Tryckta källor

Statens offentliga utredningar

SOU 1956:55 Skyddslag

SOU 1996:185 Straffansvarets gränser

SOU 2002:03 Psykisk störning, brott och ansvar.

SOU 2012:17 Psykiatrin och lagen – tvångsvård, straffansvar och samhällsskydd

Propositioner

Prop. 1962:10 Förslag till brottsbalk

Rättsfall

Blekinge tingsrätt, mål B 2082-07

RH 2008:90

Otryckta källor

Remiss Advokatsamfundet till SOU 2012:17, Anne Ramberg, R-2012/0934. 15 maj 2012

Remiss institutionen för neurovetenskap och fysiologi, Göteborgs universitet till SOU 2012:17, Agneta Holmäng, 12 november 2012

World Psychiatric Association (WPA). The Declaration of Hawaii (1977)

Litteratur

Anckarsäter, Henrik. Radovic, Susanna. Falk, Örjan. Francén, Ragnar. Munthe, Christian. Persson, Karl. Radovic, Filip. Svennerlind, Christer. *Tillräknelighet*, Lund 2009

Heckscher, Sven: "Tillräknelighet på nytt?" *Flores juris et legum: festskrift till Nils Jareborg*(red.: Asp m.fl.), Göteborg 2002

Häthén, Christian & Nilsén, Per: *Svensk historisk lagbok: rättshistoriska källtexter*, Lund 2004

Jareborg, Nils: *Allmän kriminalrätt*. 2 uppl. Uppsala 2001

Jareborg, Nils, Asp, Petter & Ulväng, Magnus: *Kriminalrättens grunder*. Uppl. 2, Uppsala 2013

Kinberg, Olof: *Aktuella kriminalitetsproblem i psykologisk belysning*, Stockholm 1930

Lidberg Lars & Belfrage, Henrik: *Svensk rättspsykiatri. En handbok*. Lund, 2000

Qvarsell, Roger: *Utan vett och vilja – om synen på brottslighet och sinnessjukdom*. Stockholm 1993

Wennberg, Suzanne: ”Psykisk störning, brott och ansvar – För och emot Psykansvarskommitténs betänkande.” *Svensk Juristtidning* 2002 s. 576